

ABD-Rusya ilişkileri ve yeni güç mücadelesi

Şanlı Bahadır Koç

Rusya büyüklüğü, kaynakları, nükleer silahları, emperyal hafızası ve tecrübesi, Batı ile içeriden ve dışarıdan sorunlu olan aktörler için çekici söylemi ile ABD için ciddi bir problem teşkil ediyor. Ama aslında, nükleer silahları bir yana koyarsak, ABD için Çin kadar büyük ve uzun dönemli bir tehdit değil. Çin uzun vadede ve en azından teorik olarak ABD'nin bir numaralı konumunu tehdit edebilir. Rusya'nınsa ABD'nin yerini alabileceğini düşünen yok. Ekonomik ve demografik temeli sınırlı Rusya daha çok "bozucu, sorun çıkarıcı" bir hasım. Bunu demek Rusya'yı küçümsemek olarak görülmemeli. Çin ile "beraberliğini" uzun süreye yayabilirlerse Rusya ABD için kilit bir problem haline gelebilir. Rusya ve Çin aralarındaki onca tarihi, güncel ve potansiyel çelişki ve farklılığa rağmen birçok konuda uyumlu hareket etmeyi başarabiliyorlar ve bu birliktelikten "ekmek yedikleri" için kolay da kopmazlar gibi görünüyor. "İdeal, normal ve teorik bir dünyada" Rusya'nın Batı ile Çin arasında gidip gelen bir "salıncak" aktör olması beklenirdi. Ama dünya "ideal, normal ve teorik" bir yer değil. Ya da belki de işin muhtemelen varacağı "denge" yer ona yakın bir şey ama bunun ne kadar zaman alacağı ve aradaki sürecin ne şekiller alacağı belirsiz. Rusya, Batı ile de Çin ile de olsa "küçük ortak" olmak durumunda. Ama bunu kabullenebilmesi kolay değil. Ayrıca belki Çin, aynen Avrupa'da Almanya'nın on yıllardır Fransa'ya yaptığı gibi, Rusya'ya aslında olduğundan güçlüymüş gibi davranıp "gönlünü hoş tutabilir" ve bu yolla onu yanında tutabilir.

Putin Batı'nın Irak savaşı, ekonomik kriz ve Arap Baharı başarısızlıklarından sonra oluşan boşlukları, zayıflıkları, belirsizlikleri, güvensizlikleri, istikrarsızlığı, Batı aleyhtarlığını ve şüpheciliğini, mutsuzlukları ve tereddütleri kullanmakta oldukça maharetli. Putin transatlantik ilişkilerini zayıflatmak, Batı demokrasisini istikrarsızlığa sürüklemek, Batı'nın değişik bölgelerdeki tekeli kırarak, Rus içişlerine müdahale edilmesini engellemek ve caydırmak, Batı'nın kendisi ile ilgili olumlu imajını zedelemek ve ikiye bölme çabalarını açık etmek ve Batı varlığı ve etkisini sınırlarından olabildiğince öteye atmak istiyor. Putin başta ABD olmak üzere Batı ile gerilim çatışmayı "kalıcı bir mobilya" olarak mı görüyor, yoksa irade, beceri ve karşıya verebileceği "acı"yı kanıtladıktan sonra masaya daha eşit şekilde oturup nihai ve belki de sonrasında daha "medeni" bir ilişki modeline geçmeyi mi arzuluyor, onu bilmek kolay değil. Bizim çok

iddialı olmadan tahminimiz, Putin'in Batı ile daha farklı, daha dengeli ve eşit bir ilişkiye geçmeyi istemekten vazgeçmediği, ama bugün geline nokta da bunun görünür gelecekte gerçekleşebileceğini çok öngörmediği yönünde.

Rusya son dönemde başta Orta Doğu olmak üzere birçok bölgede aktif ve hamlelerini kısmen ekonomik ve stratejik kazanımlara tahvil de etti. Silah alımları, Suudlarla bir ölçüde petrol fiyatları koordinasyonu, mutsuz ABD müttefikleriyle ilişkileri geliştirmeler, ayağına gelen ziyaretçi sayısında artış hep bunların işareti. Mısır, Suudi Arabistan, Libya ve hatta Ürdün gibi aktörler ABD'yi isteksiz, yeteneksiz ve güvenilmez gördükleri için stratejik portföylerine Rusya'yı da katmaya çalışıyorlar. Böylelikle ABD ile daha güçlü pazarlık etmeyi umuyor, İslamcı hareketlere karşı mesela Suriye'de müttefiğini koruyarak kendini kanıtlamış ve bölgedeki rejimlerin saygısını kazanmış Putin ile ABD'den bazen göremedikleri manevi desteği hissetmek istiyorlar. Silah, enerji işbirliği, istihbarat paylaşımı, belki nükleer teknoloji gibi kazanımlar yavaş yavaş geliyor. Bu yerel aktörlerin hemen hiçbiri yakın gelecekte ABD'yi "kovarak" onu Rusya ile ikame edecek değil. Ama yine de bunun yarı-ciddi ve yarı-gerçekçi bir ihtimal olarak da olsa ABD'nin zihnini meşgul etmesinden memnunar.

Rusya, Batı'da liberalizm, demokrasi, NATO ittifakı, tranatlantik ilişkisi, AB ahengi, ABD müdahaleciliği, "demokrasi promosyonu" gibi değer, kurum ve politikaları zayıflatmak istiyor. Putin ayrıca Batı'da kendine ideolojik olarak yakın aktörlerin güçlenmesini istiyor. Bu aktörler iktidara gelirse iyi ama gelmeseler bile muhalefetteyken de bu ülkelerin dış politikalarını ve Rusya'ya tutumlarını etkileyebilirler. Ayrıca Batı'da liberal ağırlıklı düzene radikal tepkilerin artması bu ülkelerin içindeki ve aralarındaki ahengi zayıflatır. Ama bakalım "Anglo-Sakson nizamı", içişlerine karışmasına karşılık olarak, a) cezalandırmak, b) bir daha yapmasın diye caydırmak için Putin-Rusya'yı bu müdahaleden önceki duruma göre daha geri bir noktaya savurmayı becerebilecek mi? Yoksa "bu yaptığı" Putin'in yanına kar mı kalacak? "Hep siz mi bizim içimize karışacaksınız, alın bakalım aynı ilaçtan siz de tadın. Hem ABD açık toplum olduğu için benim elimde imkan daha fazla" diyen Putin'e bu macera kaldırdığı toza degecek bir getiri sağlayacak mı? Denebilir ki, somut kazanç sınırlı olsa bile ABD düzeninin terlemesini ve paniğini izlemenin tatminine "paha biçilemez."

Ama bu arada Rus ekonomisi hala problemlili ve enerji ihracatına bağımlı, içeride Batı ile gerilimin yarattığı bedellerle ilgili soru işaretleri ve emeklilik sistemindeki reform denemesinin yarattığı ciddi bir

hoşnutsuzluk var. Oligarklar da paralarını Batı'da istedikleri gibi kullanmak ve harcamak istiyorlar. Suriye'de henüz kalıcı bir barış inşa edilmiş değil, İsrail ile yaşanan çekişme Moskova'nın "raconuna" zarar verecek şekiller alabilir, Avrupalılar Trump ve Putin'e bakarak askeri harcama, disiplin, koordinasyonlarını arttırmaya ve tekrar AB ordusunu konuşmaya başladılar, Baltıklar tekrar ABD'nin ilgi alanına girdi, ABD INF anlaşmasından çekiliyor. Öte yandan, Rusya'ya karşı ambargolar önemli ve gerekli bir enstrüman ama sınır, bedel ve mahzurları da var. Rusya ambargoların etrafından dolanabilir, başta Çin olmak üzere problem devletlerle ilişkisini güçlendirebilir, ABD liderliğindeki finansal sistemden çıkarak bu sistemi uzun vadede zayıflatabilir, 3. tarafların ambargoya uymamasını sağlayabilir, ABD'ye başka meselelerde zorluk-bedel çıkararak bedel ödetebilir. Ambargoların çantadaki aletlerden sadece biri olması, müttefiklerle beraber dizayn edilmesi, Rusya'nın bazı haklı argümanlarını kabul eden alternatif bir gelecekle beraber sunulması gerekiyor olabilir.

Ambargoların Rus ekonomisini % 6 civarında olumsuz etkilediği yönünde hesaplar yapılıyor. Bu yolla Rusya'da bir iç değişimi tetiklemek kolay ve hatta mümkün değilse bile, Putin'in popülarlığı düşmeye devam ederse bir kısım Rusya uzmanı bu yönde umutlanabilir. Ancak Rusya yukarıda saydığımız önemli meziyetlerinin yanında çok geniş bir coğrafyada "at oynatma" ve ABD'ye zorluk çıkarma yeteneğiyle Washington'un ilelebet kavgalı olması akıllıca olmayacak "becerikli" bir aktör. ABD ile sorun yaşayan hemen her aktör kapısında Rusya'nın müşfik yardım teklifini bulabilir. Rusya bazen bu ülke ve bölgelerde ABD'nin zayıflayan pozisyonunun boşalttığı alanları doldurmak için, ama bazen de sırf ABD'ye zorluk ve bedel çıkarmak için boy gösterebilir. Rusya'nın bu aktörlere verebileceği şeyler sayı ve derinlik olarak sınırlı olabilir ve bunu kendisi de, ABD de, 3. aktörler de bilebilir, "ama olsun." Kaldı ki, bazen ABD dışındaki "bir elin değmesi" meselelere farklı ve taze bakış açılarını da getirebilir. Ancak Rusya'nın yakın çevresindeki "donmuş çatışmalar"a yönelik karnesi bunları çözmekten çok çözmemek, tarafları Rusya'nın iyi niyetini aramaya "mahkum etmek" şeklinde olduğu için çok umutlu da olamıyoruz.

Rusya'nın Orta Doğu'da son dönemde genel anlamda başarılı olduğu doğruysa da, yeni aktivizmin riskleri de yok değil. Rusya Suriye'de ABD ve İsrail'den iki "uyarı" aldı: Bir olayda bazı iddialara göre 100'ün üzerinde Rus paralı asker ABD güçleri tarafından vuruldu. Diğerinde, İsrail hava saldırısı sonrasında yaşanan ve muhtemelen İsrail'in "yarattığı" karmaşada Rus istihbarat uçağı (Suriye tarafından) düşürüldü. Tamamen ayrı bir yazı konusu olmayı hak eden Rus-İsrail ilişkisinin karmaşıklığını uzaktan çözmek kolay değilse de İsrail gibi "becerikli, tehlikeli ve sürprizlerle dolu" bir aktörle bozuşma ve

çatışma ihtimalinin Putin'in zihnini meşgul ettiği tahmin edilebilir. Tam "tekrar büyük güç oldum" derken İsrail'in askeri yetenekleri sizi "madara edebilir."

İsrail Rusya'ya görünürde saygıda kusur etmemekle beraber gerekirse Rus "çitini atlayarak" vurmayı gerekli gördüğü hedeflere çakmaktan kaçınmayacağını hissettiriyor. Bu durumda Rusya, hadi müttefik demeyelim ama ortaklarını koruyamayan bir büyük güç olarak görünüp prestij kaybedebilir. Tersî durumdaysa buraya istediği ve belki de kapasitesinin ötesinde, onu zorlayacak büyüklükte bir güç sevk etmesi gerekir ki, a) bunun bile İsrail'i durduracağı ve caydıracağı şüpheli, b) ayrıca böyle bir adım bölgeye ve Rus askeri varlığına yönelik ABD yönelimini dramatik ve istenmeyen şekilde değiştirebilir. Ayrıca Rusya'nın Suriye'de rejim, İran ve Hizbullah gibi aktörlerle kazandığı ortak askeri başarı çok önemli ama tam, "su geçirmez" ve geleceği garanti değil. Suriye siyasi bir çözüme hala oldukça uzak, buraya para akıtmak isteyecek kimse yok, Şam'ın artan kendine güveni Rusya'nın da başını belaya sokabilir, İran ile İsrail arasında hassas dengeyi tutturabilmek zor. Yani Suriye'de "iş" de "tarih" de henüz bitmiş değil. Ama Orta Doğu'da işler hep böyle değil midir zaten? Askeri başarı kazanmak belki mümkün ama bunu kalıcı, "konforlu" ve ekonomik siyasi başarılarla çevirmek çok daha zor. "Mahalleye hoş geldiniz, Putin Bey!"

Özel savcı Mueller soruşturmasından Rusya aleyhine güçlü bulgular çıkarsa bunun Trump'ın başkanlığına yapacağı etkinin dışında ikili ilişkilere de menfi yansıması olur. Trump kalsa da, yerine biri gelse de ABD siyasi işleyişine açık ve ciddi müdahalesi "kanıtlanmış" bir Rusya ile "iyi olmak" kolay olmaz. Muhtemelen ek müeyyideler gelir. 2020'de Demokratlar Beyaz Saray'a gelirse Putin'e ilave cezalar vermek isteyebilirler. Trump önümüzdeki, Rusya ile seçim sürecinde "iş tutup tutmadığının" daha çok tartışılacağı ve belki de karara bağlanacağı dönemde fiziksel ve politika olarak Putin ile arasına mesafe koymak zorunda hissedebilir. Gerçi beyninin bir tarafı "böyle yaparsan daha çok şüphelenirler" diyordur ama, yine de mesela Azov Denizi gibi gerilimlerde abartıp "nereden çıkartıyorsunuz Rusçu olduğumu, bak masaya yumruğumu nasıl da vuruyorum" desem mi, diye içinde tartışıyordur muhtemelen. ABD-Rusya ilişkileri konusundaki notlarımıza burada ara vererek, takip eden makalede Türk-Rus yakınlaşmasının doğa, sınır, getiri ve risklerine bakma sözü verelim.